

SUG'URTA KOMPANIYALARI FAOLIYATINI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISHDA XALQARO TAJRIBALARDAN FOYDALANISH VA UNI O'ZBEKISTONGA JORIY ETISH

Olmosova Munisa Sherxon qizi
Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti talabasi

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada sug'urta faoliyatini tartibga soluvchi va nazorat qiluvchi maxsus vakolatga ega davlat organi tomonidan tartibga solishning xorij tajribasi va undan O'zbekistonda foydalanish yo'llari tahlil qilinib, o'rganib chiqilgan. Shuningdek, bir qancha muammolar va kamchiliklar aniqlanib, ularni bartaraf etish uchun yechimlar taklif qilingan.

Tayanch so'zlar: sug'urta faoliyati, EIOPA, OECD, sug'urta mukofoti, Maslahat Kengashi.

Аннотация. В данной научной статье проанализирован и изучен зарубежный опыт регулирования специально уполномоченным государственным органом, регулирующим и контролирующим страховую деятельность, и пути его применения в Узбекистане. Также был выявлен ряд проблем и недостатков и предложены решения для их устранения.

Ключевые слова: страховая деятельность, EIOPA, ОЭСР, страховая премия, Консультативный совет.

Abstract. This scientific article analyzes and examines the foreign experience of regulation and ways of its use in Uzbekistan by a state body with special powers regulating and controlling insurance activities. Several problems and shortcomings have also been identified and solutions have been proposed to address them.

Key words: insurance activities, EIOPA, OECD, insurance premium, Advisory Board

O'zbekistonda sug'urta faoliyatini tartibga solish bo'yicha so'nggi yillarda salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 2-avgustdagi "O'zbekiston Respublikasining sug'urta bozorini isloh qilish va uning jadal rivojlanishini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4412-son qaroriga asosan sug'urta sohasida normativ-huquqiy bazani takomillashtirish, shu jumladan xalqaro tashkilotlarning standartlari va tavsiyalarini hamda ushbu sohadagi eng yaxshi jahon tajribalarini izchil joriy etish mamlakat sug'urta bozorini isloh qilish va jadal rivojlanishining asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan [1]. Shuningdek, mazkur qarorda milliy sug'urta bozorining ijobiy imijini shakllantirish va yuqori darajada ushlab turish hamda investitsiyaviy jozibadorligini, shu jumladan milliy sug'urta bozorini va xalqaro va xorijiy sug'urta bozorlari bilan integratsiyalash orqali oshirish vazifalarining qo'yilganligi sug'urta faoliyatini tartibga solish bo'yicha xalqaro tajribani izchil va chuqur o'rganish, uning eng so'nggi yutuqlarini O'zbekistonda

sug'urta faoliyatini rivojlantirish va tartibga solish jarayonida qo'llash zarurligini ko'rsatadi.

Sug'urta faoliyati iqtisodiy faoliyatining boshqa turlaridan tubdan farq qiladi. Buni shu bilan izohlash mumkinki, sug'urta kompaniyasi dastlab sug'urta mahsulotini sotganligi uchun sug'urta mukofoti tarzida xizmat haqi oladi. Sug'urta shartnomasi amalda bo'lgan davr ichida sug'urta hodisasi sodir bo'lgandagina sug'urtalovchi zimmasiga olgan majburiyatni, ya'ni "va'da"ni bajaradi. Sug'urta kompaniyalarining mazkur xususiyati ularning to'lov qobiliyati mustahkam bo'lishini va har qanday holatda sug'urta mahsuloti iste'molchilarning manfaatlarini himoya qilish maqsadida sug'urta faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish zaruriyatini keltirib chiqaradi.

Xorijiy mamlakatlar tajribasining ko'rsatishicha, iqtisodiy rivojlangan mamlakatlarning barchasida sug'urta bozori davlatning vakolatli idoralari tomonidan tartibga solib boriladi[2]. Shunisi diqqatga sazovorki, sug'urta faoliyatini tartibga solish va nazorat qilish tizimi davlatlarning tuzilishi, iqtisodiy siyosati va boshqa omillardan kelib chiqib, bir-biridan farq qiladi. Masalan, AQSHda azaldan sug'urta faoliyatini tartibga solish federal darajada emas, balki shtatlar darajasida amalga oshirilgan. Yevropa Ittifoqida esa sug'urta faoliyatini tartibga solish va nazorat qilish, bir tomondan Ittifoq doirasida, ikkinchi tomondan, unga a'zo davlatlarning vakolatli idoralari zimmalariga yuklatilgan. Yevropa ittifoqi doirasida EIOPA tashkil etilgan bo'lib, u Yevropa Komissiyasining mustaqil maslahat organi hisoblanadi[3]. Uning asosiy vazifasi YI doirasida sug'urta faoliyatini tartibga solishga oid qonunlar va qarorlar loyihalarini tayyorlash, a'zo davlatlar bilan kelishgan holda ushbu hujjatlarni YI Parlamenti va Kengashiga taqdim etishdan iborat.

Hozirgi kunda jahonda sug'urta faoliyatini tartibga solish borasida jiddiy o'zgarishlar ro'y bermoqda. Bunga misol tariqasida butun dunyoda globalizatsiya jarayonlarining tez sur'atlar bilan kengayishi va bu holat, o'z navbatida davlatlarning sug'urta faoliyatiga oid qonunchilik hujjatlarini xalqaro talab va standartlarga muvofiqlashtirish, sug'urta sohasida mavjud muammolarni birgalikda hal qilish bo'yicha hamkorlikni kuchaytirishni taqozo etmoqda. Globalizatsiya jarayonlarining sug'urta faoliyatiga ta'siri to'g'risida Ye.Jegalova o'z tadqiqot ishida globalizatsiya jarayoni alohida davlatlarning jahon moliya resurslaridan foydalanishlariga keng yo'l ochishi barobarida yangi texnologiyalarni joriy etish hisobiga moliyaviy barqarorligini oshirishlariga katta imkoniyat yaratishini qayd etgan [4].

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) ekspertlari sug'urta kompaniyalarining turlari sug'urta faoliyatini tartibga soluvchi va nazorat qiluvchi davlat organlariga ta'sir ko'rsatadi, deb hisoblaydi. Ularning fikrlariga ko'ra, sug'urta kompaniyalarining hajmi va murakkabligi tartibga soluvchi organ faoliyatiga ta'sir ko'rsatishi, ko'proq, tegishli davlat organida ishlaydigan xodimlar soni va budjetiga ta'sir ko'rsatadi.

Sug'urta bozorini tartibga solishning xalqaro tajribasini o'rganish haqida so'z borganda, avvalo, AQSH sug'urta bozori, aksariyat ko'rsatkichlar bo'yicha dunyo miqyosida yetakchi mavqega egaligi bilan ilmiy-amaliy qiziqish uyg'otadi. Swiss Re Institute xalqaro tadqiqot markazining ma'lumotlariga ko'rsa, 2019-yil yakunlari bo'yicha AQSH sug'urta kompaniyalari jami 2460,1 mlrd AQSH dollari miqdorida sug'urta mukofotlari to'plashga erishgan [5]. AQSH sug'urta faoliyatini tartibga solish tizimi boshqa davlatlarning sug'urta faoliyatini tartibga solish tizimidan keskin ajralib turadi. AQSHda sug'urta faoliyati rasman shtatlar doirasida tartibga solinsada, shu bilan birga federal darajada tashkil etilgan turli tashkilot va assotsiatsiyalar mavjud.

Sug'urta faoliyatini tartibga solish va nazorat qilishning zamonaviy modeli Buyuk Britaniya va Germaniyada shakllangan desak, xato bo'lmaydi. Buyuk Britaniya sug'urta bozori dunyoda eng rivojlangan bozorlar toifasiga mansub bo'lib, sug'urta kompaniyalarining aksariyati xorijiy mamlakatlarda o'z filiallari va vakolatxonalariga ega. Sug'urta faoliyatini tartibga solish bo'yicha Yaponiya tajribasi ham diqqatga sazovor. Chunki, Yaponiya sug'urta sektori dunyoda AQSH, Yevropa davlatlari bilan raqobatlashish salohiyatiga ega.

Sug'urta faoliyatini tartibga solishning xalqaro tajribasini o'rganish va tahlil etishga oid tadqiqot natijalari quyidagi xulosalarni chiqarish va takliflarni shakllantirish imkoniyatini yaratadi.

AQSH, Buyuk Britaniya, Germaniya va Yaponiya kabi sug'urta sektori yuqori darajada rivojlangan davlatlarning sug'urta sohasini tartibga solish va nazorat qilish bo'yicha tajribasini o'rganish tartibga solish bilan bog'liq ba'zi jihatlarni O'zbekiston sug'urta sektorini tartibga solishda qo'llash mumkin, degan xulosa chiqarishga asos bo'ldi.

Avvalo, O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligi huzuridagi Sug'urta bozorini rivojlantirish agentligining Sug'urta nazorati xalqaro assotsiatsiyasi bilan hamkorligini yanada kuchaytirish lozim. Hamkorlik yo'nalishlari mamlakatimizda sug'urta faoliyatini tartibga solish jarayonida xalqaro tashkilot tomonidan ishlab chiqilgan standartlar, uslubiy ko'rsatmalar va boshqa hujjatlaridan samarali foydalanish, shuningdek kadrlar salohiyatini oshirish ishlarini qamrab olishi lozim.

Sug'urta faoliyatini modernizatsiya qilish va rivojlantirish, xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalarini o'rganish va tahlil qilish natijalari bo'yicha tahliliy ma'lumotlar tayyorlash, milliy sug'urta bozorining raqobatbardoshligi va investitsiyaviy jozibadorligini oshirish yuzasidan tavsiyalar ishlab chiqish maqsadida mamlakatimizning sug'urta faoliyatini tartibga soluvchi va nazorat qiluvchi organi huzurida Maslahat Kengashi tashkil etilmagan. Shuni hisobga olgan holda sug'urta faoliyatini tartibga soluvchi va nazorat qilish davlat organi huzurida Sug'urta faoliyatini modernizatsiya qilish va rivojlantirish bo'yicha Maslahat Kengashini tashkil etish tavsiya etiladi.

References

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 2-avgustdagi "O'zbekiston Respublikasining sug'urta bozorini isloh qilish va uning jadal rivojlanishini

-
- ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4412-son qarori.
<https://www.lex.uz/docs.4459802>.
2. Shennayev X.M. O'zbekiston sug'urta bozori. O'quv qo'llanma. – T.: “Iqtisod-Moliya” nashriyoti, 2013. – 130-b.
 3. At the heart of insurance and pensions supervision in Europe.
<https://www.eiopa.europa.eu/>.
 4. Жегалова Е. Развитие регулирования и надзора на страховом рынке в условиях глобализации: зарубежный и российский опыт. // М.: -журнал “Экономические науки”. -№10 (131). -2015.-с.113.
 5. World insurance: riding out the 2020 pandemic storm. Swiss Re Sigma No 4 /2020. <https://www.swissre.com/dam/jcr>.